Становище на Национална мрежа на родителите
за проекта за Закон за училищното и предучилищното образование

Представеният проектозакон за образованието не е предшестван от анализ на причините и не предлага ефективно решение на двата основни проблема на образователната система в България:

1. Влошаващото се ниво на академичните резултати в държавните образователни институции, както и нарастващият брой на асоциалните прояви в тях.
2. Недостатъчно развитие в образователния сектор, съчетано с липсата на свободни, конкуриращи се и общодостъпни форми на образование.

Проектозаконът търпи генерална критика в следните области:

1. Структурата на образователната система е тоталитарна

Повече от 20 години след демократичните промени **образователната система остава централизирана, пирамидална, тоталитарна структура**. Въпреки че прокламира принципите на децентрализацията и автономността, новият проектозакон дава власт на министъра да упражнява контрол върху всички органи в системата на образованието (чл. 251 (2)). Той ще бъде „орган по назначаване на държавните служители в регионалните управления на образованието" (чл. 255 (2)); ще одобрява учебниците (чл. 159), учебните програми за всеки клас и общообразователен предмет (чл. 76 (1)) държавните образователни стандарти (чл. 22); ще упражнява контрол не само на изхода на образованието под формата на зададен образователен минимум, но и върху процесите, методите и програмите в образованието. Той лично ще дава или отказва регистрация на частните училища и градини (чл. 331(1)). Автономията на образователните институции според този закон се изразява в това да изпълняват по места наредбите на министерството. (Чл 28).

2. Частната образователна инициатива е под тотален държавен контрол

Новите държавни образователни стандарти (ДОС), на които ще бъде подчинена процедурата за регистрация на частни училища, не са представени заедно с текста на проектозакона. Те ще бъдат разписани по административен път, без участието на законодателя – с други думи, те ще са плод на усмотрението на изпълнителната власт в лицето на министъра (чл. 22). Според закона ДОС ще включват абсолютно всички аспекти на образователния процес – така че няма място за свободното развитие на образованието, иначе гарантирано от чл. 23 на Конституцията. Процедурата за регистрация е тежка – кандидатстването изисква огромно вложение, а резултатът зависи от все още неизяснени критерии и, в крайна сметка, от личните предпочитания на министъра. **Частната образователна инициатива ще е на милостта на модата в областта на образователните идеологии при всеки следващ министър**. Като принципно положителна промяна в тази област следва да се отчете предложението държавното финансиране за образование да следва детето, което е стъпка към общодостъпността на алтернативни на държавната форми на образование. В същото време обаче частните училища ще са субсидирани, без да имат нужната автономия, а родителите няма да имат правомощия в образователния процес. По този начин само ще се увеличи монопола на държавата в образованието, като *и* частните училища ще станат пряко зависими от министерството, чрез парите.

3. Родителите са изключени от образователния процес

Проектът за Закон за предучилищното и училищното образование е в **директно противоречие с Конституцията**, според която отглеждането и възпитанието на децата е отговорност на техните родители (чл. 47), както и с **редица международни конвенции,**

по които България е страна. Според чл. 14 (3) от *Европейската харта за правата на човека*, Протокол 1, чл. 2 от *Европейската конвенция за правата на човека*, чл. 26 (3) от *Всеобщата декларация за правата на човека* и чл.18 (4) от *Международния пакт за политическите и граждански права* държавата е длъжна да зачита свободата и правото на родителите да осигуряват и да избират вида възпитание и образование за своите деца според своите философски, религиозни и педагогически убеждения. Проектозаконът обаче официално изключва родителите от кръга на лицата, участващи в образователния процес (чл. 2 (2)). Нещо повече, за пръв път в историята и напълно безпрецедентно се постановяват тежки административни санкции за родителите за това, че отглеждат, възпитават и обучават децата си след тригодишна възраст (чл. 344 (1)). Така проектозаконът **дава на изпълнителната власт, в лицето на министъра на образованието, функция на монополен източник не само на образование, а дори на обществено отглеждане и възпитание за децата в България**. *Обществения съвет* с родителско участие, регламентиран в проектозакона със заявената цел родителите да имат глас в училище, не може да прикрие или компенсира факта, че родителите не могат да участват в образователния процес с необходимите за това правомощия; че правото на образователна инициатива на родителите *извън* държавната образователна система не е зачетено; че правото им на сдружаване с цел да осигуряват отглеждане, възпитание и образование на децата си е фактически отнето в полза на държавния монопол в образованието.

4. Лишаване на децата от инициатива и избор

Макар да претендира, че *„поставя индивидуалния подход и ученика в центъра”*, проектозаконът разглежда знанието като унифицирана стока, която се произвежда на конвейер. Във века на информацията **образователната администрация продължава да слага знак за равенство между *знания* и *присъствие в час и клас, където се преподава урок***. Въпреки че в проектозакона фигурират различни форми на обучение (единствено в рамките на държавно одобрената система, чл. 105), детето не може да избира измежду тях по своя воля; то трябва да се квалифицира за това. **Правото на избор е фиктивно, защото изборът е предварително ограничен и не може да бъде упражнен свободно.**

5. Принудителна институционализация на малки деца

Абсолютно **безпрецедентно за света и България** е задължителното посещаване на институция за обществено отглеждане и възпитание на деца от годината, в която навършват 4-годишна възраст (чл 8. (1)). Не съществува страна, където всички деца да започват формалното си образование по един и същи начин на една и съща възраст; **в малкото страни, в които държавното образование започва от по-ранна възраст (5 год), то не е задължително** – там съществуват и концептуално алтернативни свободни училища и неучилищни форми на образование, между които родителите могат да избират съобразно индивидуалното развитие и потребности на детето си.

Национална мрежа на родителите изразява тревогата си, че **образованието в България ще продължи да играе ролята на инструмент за запазване на статуквото,** а българските деца ще продължат да страдат от нечовешката, потъпкваща достойнството им образователна система, която напомня по-скоро репресивен апарат, отколкото институция, спомагаща за развитието им като свободни, ерудирани личности. Една истинска реформа означава на първо място осъзнаване и приемане на факта, че **министерството, отговарящо за образованието, има капацитет да бъде източник и доставчик на образование точно толкова, колкото Министерството на културата има капацитет да създава култура**. То може да бъде координатор и гарант за общодостъпност на образованието, но не и диригент на инициативата или двигател на развитието в него.